

Před 150 lety byl založen germanistický seminář na pražské univerzitě

Lenka Vodrážková (Praha)

150 YEARS AGO, A DEPARTMENT OF GERMAN STUDIES WAS FOUNDED AT THE UNIVERSITY OF PRAGUE

The article deals with one chapter in the history of German Studies as a scholarly pursuit at the University of Prague. Specifically it attempts to describe the circumstances of the foundation of the Department of German Studies in 1874 and its development until 1882, when, after the division of the University of Prague, two autonomous Departments of German Studies, responsible for academic philological research into German, as one of the national languages and literatures in the Czech Lands, were established at the German and Czech Universities of Prague respectively. The establishment of the Department of German Studies meant the definitive institutionalization of German Studies at the University of Prague and at the same time the full integration of German Studies into the system of scholarly disciplines. Attention is also paid to the personalities of the founders — Johann Kelle and Ernst Martin — and their colleague Hans Lambel.

KEYWORDS

German Studies, philology, history, university, Prague

KLÍČOVÁ SLOVA

germanistika, filologie, historie, univerzita, Praha

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2024.1.5>

1. ÚVODEM

„S radostí a vděčností musíme uznat, že Jeho Veličenstvu má být předložena žádost o druhou profesuru německého jazyka a literatury v Praze, jak to stojí ve výnosu ministerstva ze dne 21. listopadu minulého roku [tzn. 1872; pozn. L. V.], kterým je zároveň profesorský sbor žádán o předložení návrhů na obsazení této profesury,¹ uvedli v červenci 1873 zástupci filologických oborů na pražské filozofické fakultě, germanista Johann Kelle (1828–1909) a klasičtí filologové Georg Bippart (1816–1883) a Gustav Linker (1827–1881), v žádosti profesorskému sboru ohledně jmenování druhé profesury německého jazyka a literatury. Zastoupení oboru dvěma řádnými profesory bylo podmínkou založení samostatného semináře, který představoval završení

1 AUK, FF NU (1882–1945), sign. R XVII, Německý jazyk a literatura na pražské univerzitě do r. 1915: Žádost o obsazení profesury novějšího německého jazyka a literatury na pražské univerzitě (červenec 1873). Všechny původní německé citáty přeložila do češtiny autorka příspěvku.

OPEN
ACCESS

institucionalizace oboru na univerzitách započaté v německy mluvících zemích během první poloviny 19. století.²

2. K PROCESU INSTITUCIONALIZACE PRAŽSKÉ GERMANISTIKY KONCEM 40. LET 19. STOLETÍ

Proces etablování oboru německé filologie³ souvisel s politickými a hospodářskými poměry, kulturním rozvojem a sociálními a společenskými změnami, zejména se sílícím zájmem o jazyk, literární památky, kulturu a tradice, spojenými s národním uvědoměním a emancipací. Základem pro vědecké odůvodnění založení germanistiky v první polovině 19. století byly edice textů středověkých rukopisů, které umožňovaly solidní a důkladný výzkum vývoje německého jazyka. V počátečním stádiu rozvoje oboru bylo nutné dosáhnout uznání a rovnocenného začlenění německé filologie mezi společenskovědní obory a zajistit jí jmenováním mimořádných a řádných profesorů, kteří obor zastupovali a garantovali, pevné místo na univerzitách. Mezi prvními zástupci oboru, kteří se jako germanističtí samoukové profilovali z nefilologických oborů historie, knihovnictví, archivnictví apod., se na základě korespondence a vědecké spolupráce (např. na edicích starších rukopisů a tisků) postupně vytvořila síť vzájemných kontaktů. Od čtyřicátých let se tento kruh první generace germanistů začal postupně rozšiřovat o jejich nástupce a čerstvé absolventy německé filologie. Mezi ně patřili i zakladatelé oboru na pražské univerzitě.

V habsburské monarchii byla institucionalizace oboru zahájena v roce 1849,⁴ kdy se v rámci rakouské školské reformy ustanovila na pražské filozofické fakultě — stejně jako ve Vídni nebo na jiných rakouských univerzitách — profesura němec-

2 Proces institucionalizace germanistiky na univerzitách zahrnuje následující fáze: I. etablování oboru od počátku roku 1810 (= jmenování Friedricha Heinricha von der Hageny prvním mimořádným profesorem germanistiky v Berlíně) do konce 40. let 19. století, kdy započala výuka německého jazyka a literatury, II. počátek konsolidace oboru v 50. letech 19. století, který se vyznačuje příchodem prvních profesorů a absolventů oboru německého jazyka a literatury na univerzity, III. ukončení konsolidace oboru a plná integrace oboru do vědeckého systému v 60. a 70. letech 19. století, které charakterizuje stabilizace zastoupení oboru na univerzitách, a IV. stabilizace a diferenciací oboru germanistiky od 80. let 19. století, které představuje vlna zakládání seminářů a rozvoj specializace v rámci oboru. Srov. Kolk (1994, s. 55–79), Meves (1994b, s. 118–150) a Hermand (1994, s. 28–66).

3 Označení „německá filologie“ zahrnuje německý jazyk a literaturu v jedné disciplíně. Ve čtyřicátých letech 19. století se objevil pojem „germanista“ jako označení odborných zástupců německé filologie. Do poloviny 19. století patřily do okruhu germanistiky podle pojetí Jacoba Grimma kromě německého jazyka a literatury také německé dějiny a německé právo. Viz Meves (1994a, s. 25–47).

4 Ještě před zřízením profesury německého jazyka a literatury vídeňským ministerstvem kultu a vyučování se obrátil v lednu 1849 výbor studentů v Praze na ministerstvo s peticí ohledně založení oboru německé filologie. V petici se uvádělo, že „není normální, aby se v Praze, kde je nejstarší německá univerzita, vyučovaly téměř všechny jazyky a jejich literatury [...], jen německý ne!“, cit. podle Egglmaier (1981, s. 368). Zřízení profesury

kého jazyka a literatury.⁵ Vzhledem k nedostatku domácích odborníků na německý jazyk a literaturu byl jmenován prvním profesorem německé filologie na pražské univerzitě Karl August Hahn (1807–1857), který vystudoval germanistiku na univerzitě v Heidelbergu.⁶ Po Hahnově odchodu na vídeňskou univerzitu v roce 1851, kde se nepodařilo obor německé filologie stabilně personálně obsadit, zůstala pražská germanistika bez řádného profesora. Aby se udržela kontinuita oboru na univerzitě, bylo zastoupení profesury německé filologie od podzimu 1853 přechodně rozdělené mezi srovnávacího jazykovědce Augusta Schleichera (1821–1868), který přednášel německý jazyk, a historika Constantina von Höflera (1811–1897), který převzal výuku dějin německé literatury. Toto provizorium trvalo do roku 1857, kdy začal v Praze působit německý germanista a znalec staroněmecké literatury Johann Kelle, považovaný za zakladatele pražské germanistiky a také za jednoho ze zakladatelů oboru v rakouské monarchii.

3. POČÁTEK KONSOLIDACE OBORU V 50. A 60. LETECH: OSOBNOST ZAKLADATELE PRAŽSKÉ GERMANISTIKY

Působení Johanna Kelleho na pražské univerzitě spadalo v časovém rozmezí od konce padesátých do počátku sedmdesátých let do procesu konsolidace oboru. S jeho jmenováním řádným profesorem německého jazyka a literatury byl na pražské univerzitě garantován obor německé filologie. Tento stav daný zastoupením oboru jedním řádným profesorem představovalo dostatečné záruky pro germanistiku až do doby zakládání seminářů, kdy byly stanoveny nové podmínky personálního obsazení a dalšího rozvoje oboru.

Řezenský rodák Johann Kelle patřil k první generaci univerzitních germanistů s vystudovanou německou filologií. Tito absolventi germanistiky získali bezprostřední podněty k výzkumu německého jazyka a literatury od těch, kteří byli „kmotry

německého jazyka a literatury podpořil také akademický senát pražské univerzity v dubnu 1849 (srov. Petrář, 1983, s. 160–161).

- 5 V habsburské monarchii byly zřízeny profesury německého jazyka a literatury ve Vídni a v Praze současně v roce 1849. V padesátých letech pokračoval proces institucionalizace germanistiky na dalších univerzitách v monarchii až do roku 1859, kdy byla schválena profesura německého jazyka a literatury na univerzitě v Innsbrucku. Srov. Egglmaier (1981, s. 372).
- 6 Vzhledem k období počátečního rozvoje a institucionalizace oboru na univerzitách zastupoval německou filologii v Heidelbergu z důvodu absence vystudovaných germanistů historik Franz Joseph Mone (1796–1871). Karl August Hahn se věnoval v souladu s dobovým profilem oboru staršímu německému jazyku a literatuře. Během studia a akademické dráhy byl v kontaktu s prvními představiteli germanistiky — Jacobem Grimmem (1785–1863) a Karlem Lachmannem (1793–1851). V rámci vědecké činnosti zpracoval německé historické gramatiky (např. *Mittelhochdeutsche Grammatik*, 2 sv., 1842–1847; *Althochdeutsche Grammatik. Mit einigen Lesestücken und einem Glossar*, 1852) a vydával německou středověkou literaturu (např. *Otte mit dem Barte von Cuonrat von Würzeburc*, 1838, *Kleinere Gedichte von dem Stricker*, 1839). Srov. Wiesinger — Steinbach (2001, s. 33–36) a Burkhardt (1976, s. 232).

u kolébky mladé germanistické vědy⁷, a vědecky a pedagogicky navázali na tyto zakladatele oboru. Kromě germanistiky absolvoval klasickou filologii. K profesorům na mnichovské univerzitě, kteří zásadně ovlivnili jeho vědeckou dráhu, patřil Johann Andreas Schmeller (1785–1852), autor stěžejních dialektologických a lexikografických prací vázaných na bavorskou provenienci *Die Mundarten Bayerns grammatisch dargestellt* (1821) a *Bayerisches Wörterbuch* (4 sv., 1827–1837).⁸ Po studiích se Johann Kelle v letech 1855–1856 věnoval v Berlíně rozsáhlé vědecké práci zaměřené na osobnost a dílo jednoho z nejstarších německy píšících autorů — Otfrida von Weißenburg (kolem 800–kolem 875). Během berlínského pobytu navázal osobní kontakty s předními osobnostmi oboru, k nimž patřili Jacob (1785–1863) a Wilhelm Grimmové (1786–1859). Jejich podporu pak připomněl v předmluvě k monografii o Otfridovi z roku 1856: „Zasloužili mistři filologie, bratři Grimmové, mě často podporovali radou v mém náročném úkolu. Jak neskutečně moc [jim] vděčím [...] za jejich povzbuzení a laskavost, pochopí každý, kdo měl to štěstí jako já, že směl být s těmito muži v bližším kontaktu více než rok“ (Kelle, 1856, s. VI).⁹

Zatímco Johann Kelle nastoupil v roce 1856 jako mimořádný profesor německého jazyka a literatury na univerzitu ve Würzburgu, vyvíjelo vídeňské ministerstvo kultu a vyučování marné úsilí o obsazení pražské profesury německé filologie.¹⁰ Snahy ministra Leopolda Lva z Thun-Hohensteina (1811–1888) cílily na podporu a rozvoj německé, slovanské a románské filologie na rakouských univerzitách, aby se z hlediska obsazení filologických oborů vyrovnaly německým univerzitám a aby zastoupením tzv. národních filologií, tzn. oborů zaměřených na jazyk a literaturu národů žijících v habsburských zemích, reflektovaly poměry v rakouské mnohonárodnostní monarchii. V případě německé filologie pak spatřoval ministr školství v nedostatku odborně zdatných germanistů následek zanedbání studia němčiny na rakouských vysokých školách (Egglmaier, 1981, s. 385).¹¹

Když se i přes veškerou snahu nepodařilo ministerstvu kultu a vyučování obsadit v Praze profesuru německého jazyka a literatury některým z domácích odborníků, padla 3. března 1857 volba na „mladého, nadaného a pro dané účely vhodného extra-

7 Johann Kelle. In: Almanach der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, roč. 59, 1909, s. 351.

8 K vlivu Johanna Andrease Schmellera na Johanna Nepomuka Kelleho v oblasti germanistiky viz Pokorná (2005, s. 103–105).

9 Zcela patrný vliv především Jacoba Grimma na Johanna Kelleho dokládá srovnávací gramatika germánských jazyků *Vergleichende Grammatik der germanischen Sprachen (des Gothischen, Hochdeutschen, Niederdeutschen, Angelsächsischen, Englischen, Niederländischen, Friesischen, Altnorwegisch-Isländischen, Schwedischen, Dänischen, sv. I, 1863)*. Právě v oblasti srovnávací jazykovědy uplatnil J. Kelle v dané době poplatnou historicko-srovnávací metodu, která vychází z koncepce Jacoba Grimma a Franze Boppa (1791–1867). K vědecké spolupráci Johanna Kelleho s bratry Grimmy viz Pokorná (2005, s. 106–107).

10 Profesura byla nabídnuta např. Franzi Pfeifferovi (1815–1868) ze Stuttgartu, který byl ale v roce 1857 jmenován profesorem německého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě. Srov. Nagl — Zeidler (1930, s. 58) a Egglmaier (1981, s. 375).

11 K problematice etablování německé filologie na univerzitách v habsburské monarchii v 19. století viz tamtéž.

ordinaria z Würzburgu“ Johanna Kelleho (Eggmaier, 1981, s. 375). I když se Johann Kelle zabýval v duchu dobových tendencí německým jazykem a literaturou nejstaršího období 8.–11. století, snažil se v rámci výuky pokrýt celou obsahovou šíří oboru, tzn. starší a novější jazyk a literaturu. Vedl přednášky ke gótské a německé historické gramatice, které prezentoval ve formě přehledu a interpretací germánských a staroněmeckých písemných památek, zabýval se ale také novějším německým jazykem a dějinami německé literatury od počátků až do 19. století a v neposlední řadě věnoval s ohledem na pedagogické uplatnění posluchačů germanistiky pozornost dějinám a metodice gymnaziální výuky němčiny.¹²

Označení Johanna Kelleho za zakladatele pražské germanistiky souvisí především s jeho vědeckými i organizačními zásluhami o pevné zakotvení oboru mezi filologickými disciplínami na pražské univerzitě, s výchovou dalších generací germanistů, které pomáhaly rozvíjet obor na gymnáziích, středních školách a univerzitách, ale také s jeho na tehdejší dobu nezvykle dlouhodobým působením v Praze,¹³ kde byl profesorem německého jazyka a literatury v Praze až do svého penzionování v roce 1899.¹⁴

4. DOKONČENÍ INSTITUCIONALIZACE OBORU: ZALOŽENÍ GERMANISTICKÉHO SEMINÁŘE

Po zřízení profesur na univerzitách se postavení německé filologie na univerzitách od šedesátých let 19. století dále upevňovalo založením seminářů. Z hlediska dějin vědy je založení univerzitních seminářů německé filologie považováno za indikátor plné integrace oboru do systému vědních disciplín a zároveň za ukončení fáze institucionalizace oboru. Postupný rozmach zakládání seminářů ve druhé polovině 19. století odrážel rozvoj oborů, pokrok vědy a intenzitu výzkumných procesů. V kontextu univerzitních oborů znamenal seminář jednak instituci daného oboru v univerzitní sféře a jednak byl označením pro formu výuky, jejíž těžiště spočívalo v praktické spolupráci pedagogů se studujícími. Cílem seminářů bylo uvedení studentů do vědecké práce, metod a úkolů vědy. Zatímco přednášky obsahovaly systematický přehled o určité pro-

12 AUK, Ordnung der Vorlesungen der k. k. Universität zu Prag, 1857/58–1873/74 (do založení semináře německé filologie).

13 Pražská univerzita byla většinou německých a rakouských profesorů považována za přístupnou stanicí v jejich akademické dráze před odchodem na prestižnější vídeňskou univerzitu nebo na univerzity v německých zemích. Proto bylo v Praze vzhledem k častým personálním změnám obtížné zajistit a udržet kontinuitu výzkumu a výuky na univerzitě (srov. Vodrážková-Pokorná, 2007, s. 69).

14 Vědecká práce Johanna Kelleho se soustředila na starší německý jazyk a literaturu: zabýval se staroněmeckou literaturou nejstaršího období 8.–11. století (Otfried, Notker III.) a sestavil soupis německy psaných rukopisů uložených v pražských knihovnách. Ve své práci se Kelle opíral v literárně historickém výzkumu i v oblasti srovnávací gramatiky germánských jazyků o důkladné studium pramenů a preferoval nutnost vycházet z původních pramenů, ne z jejich pozdějšího zpracování. Srov. Wengel (2003, s. 910–911) a von Kraus (1907/08, s. 388–392).

blematicke v dané vědní disciplíně, semináře nabízely studujícím možnost sami se učit vědecky pracovat. Na významu nabývala praktická cvičení nebo experiment.¹⁵

V souvislosti s těmito změnami probíhala od sedmdesátých let v rámci německé filologie vnitřní diferenciacie oboru na starší a novější německý jazyk a literaturu, přičemž do konce 19. století zahrnoval starší německý jazyk a literatura po obsahové stránce vývoj jazyka, gramatiku, mytologii a dějiny literatury od počátků do 15., resp. do počátku 16. století a novější německý jazyk a literatura od 16. století do současnosti, tzn. do 19. století (Vodrážková-Pokorná, 2007, s. 62–63).

Pražská germanistika směřovala k založení semináře od počátku sedmdesátých let s ukončením procesu konsolidace oboru na univerzitě garantovaného stabilním personálním obsazením řádného profesora. Vývoj vedoucí k založení semináře v Praze odpovídal změnám v institucionalizaci oboru v německy mluvících zemích, kde vznikaly germanistické semináře od konce padesátých let a kde proces zakládání seminářů vrcholil v sedmdesátých letech.¹⁶

O založení germanistického semináře v Praze usiloval opětovně Johann Kelle od roku 1869.¹⁷ Kromě významu zřízení semináře německé filologie poukazoval také na potřebu personálního posílení oboru, a to zejména v oblasti novějšího německého jazyka a literatury, neboť

„[...] novější německá literatura a jazyk jsou na rakouských a německých univerzitách zastoupeny pouze okrajově. Všude je [tato specializace; pozn. L. V.] danému germanistovi buď přímo přidělena, nebo je jím příležitostně dobrovolně zastoupena. Stejně tak se musí zpravidla germanista zabývat kromě úzce souvisejících starších období hornoněmeckého a dolnoněmeckého jazyka a literatury také skandinávskými jazyky, i když si tento obor, stejně jako novější německá literatura a jazyk, nárokuje a také vyžaduje s ohledem na rozsah a důležitost samostatného odborníka. S poznáním tohoto stavu se postupně začalo uvažovat o dělbě oborové práce, která je zde [tzn. v Praze; pozn. L. V.] přinejmenším stejně potřebná jako kdekoli jinde.“¹⁸

15 K procesu zakládání seminářů německé filologie z hlediska periodizace dějin vědy srov. Bonk (1995, s. 6–8) a Hermand (1994, s. 57–58). K cílům a obsahové náplni seminářů srov. Rzach (1909, s. 237–239).

16 První seminář německé filologie vznikl roku 1858 v Rostocku pod vedením Karla Bartsche (1832–1888). K vlně zakládání seminářů došlo v sedmdesátých letech. Poslední semináře byly založeny v devadesátých letech (Mnichov 1892, Münster 1894). V rakouských zemích se začaly zakládat semináře vzhledem politickým a společenským poměrům později, a to od sedmdesátých let (1873 Graz, 1876 Innsbruck, 1881 Vídeň). Srov. Kolk (1994, s. 78), Meves (1994b, s. 196) a Egglmaier (1994, s. 219).

17 K žádostem o založení semináře v Praze srov. NA, MKV/R, sign. 5A Prag Philosophie (1882–1919) inv. č. 20, karton 124–126: Seminare in genere. Dále srov. AUK, FF NU (1882–1945), sign. R XVII, Německý jazyk a literatura na pražské univerzitě do r. 1915: Žádost o obsazení profesury novějšího německého jazyka a literatury na pražské univerzitě (červenec 1873).

18 NA, MKV/R, sign. 5A Prag Philosophie (1882–1919) inv. č. 20, karton 124: Seminare in genere.

V návrhu, který Johann Kelle předložil v červenci 1873 profesorskému sboru filozofické fakulty spolu s klasickými filology Georgem Bippartem a Gustavem Linkerem, opětovně zdůraznil — s odkazem na situaci na německých a rakouských univerzitách — význam samostatného semináře německé filologie a požadoval rozdělení profesury německé filologie, které bylo podmínkou vzniku semináře. V žádosti zdůvodňoval nutnost zastoupení novějšího německého jazyka a literatury za účelem vědeckého výzkumu i pro potřeby uceleného vzdělání budoucích učitelů, které vyžaduje rovnocenné zastoupení přednášek a seminářů ze staršího a novějšího německého jazyka a literatury. V souvislosti se zevrubnou a důkladnou výukou novějšího německého jazyka a literatury, která by nebyla pouhým všeobecným přehledem poskytovaným v rámci přednášek, vyzdvihl ve své žádosti nepostradatelnost odborníka s výlučným zájmem o novější německý jazyk a literaturu.

„Kompletní zastoupení novější německé literatury a jazyka na univerzitách však nevyžaduje jen péče o vědu, vyžadují si to i praktické potřeby. Zejména studenti, kteří se věnují studiu německého jazyka a kteří jej chtějí později vyučovat, musejí být také zasvěceni do přednášky k novější literatuře a jazyku, což může konat každopádně pouze ten, který si sám tento předmět učinil výhradním předmětem svého výzkumu.“¹⁹

Komise zároveň připojila na výzvu profesorského sboru filozofické fakulty k žádosti o zřízení semináře i návrh na obsazení profesury novějšího německého jazyka a literatury. Navrhovaným odborníkem byl německý literární historik, divadelní kritik a orientalista Richard Gosche (1824–1889), který působil jako univerzitní profesor v Berlíně a poté v Halle a který byl jedním z editorů Lessingova díla (*Lessings Werke*, 1875).²⁰ Jméno Richarda Goscheho zůstalo nakonec pouze v návrhu jmenované komise, ale cesta k založení semináře se tím už neuzavřela.

Institucionální vývoj oboru germanistiky na pražské univerzitě byl završen 11. května 1874, kdy vznikl seminář německé filologie ve dvou odděleních pod vedením dvou řádných profesorů: jedno oddělení se věnovalo novějšímu německému jazyku a literatuře, úkolem druhého oddělení byl starší německý jazyk a literatura.²¹ Do roku 1874 byla v Praze jedna profesura zastoupená sedmnáct let Johannem Kellem, v roce 1874 nastoupil na druhé místo řádného profesora německého jazyka a literatury Ernst Martin (1841–1910).²² Tento germanista byl do Prahy povolán z Fre-

19 AUK, FF NU (1882–1945), sign. R XVII, Německý jazyk a literatura na pražské univerzitě do r. 1915: Žádost o obsazení profesury novějšího německého jazyka a literatury na pražské univerzitě (červenec 1873).

20 Richard Gosche byl také zakladatelem a vydavatelem časopisů *Jahrbuch für Literaturgeschichte* (1865n.) a *Archiv für Literaturgeschichte* (1870n.). Srov. Kosch (1978, s. 611).

21 Dokumenty k založení semináře německé filologie na pražské univerzitě viz NA, MKV/R, sign. 5A Prag Philosophie (1882–1919) inv. č. 20, karton 124–126: Seminare in genere. Dále srov. Die deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I. Prag 1899, s. 459; Rzach (1909, s. 240–241).

22 Ernst Martin byl jmenován profesorem německé filologie na pražské univerzitě už 21. ledna 1874. Viz Tvrdík — Vodrážková (2006, s. 164).

iburku a pražskou profesuru dostal na přímluvu svého přítele Wilhelma Scherera (1841–1886), který ho doporučil na vídeňském ministerstvu kultu a vyučování. Pro Prahu se Ernst Martin rozhodl také zřejmě z finančních důvodů. Jmenování řádným profesorem na pražské univerzitě obdržel totiž dříve než z univerzity v Greifswaldu, kde se o profesorské místo také ucházel.²³ Do Prahy přišel už ověřený zkušenostmi se zakládáním semináře, o který žádal ve Freiburgu od roku 1872 a který byl na zdejší univerzitě zřízen krátce po jeho odchodu do Prahy v roce 1874.

Po založení semináře německé filologie na pražské univerzitě byli v jeho vedení dva ředitelé pouhé tři roky. Po Martinově odchodu do Štrasburku v roce 1877 pak řídil Johann Kelle seminář sám a ve funkci ředitele setrval až do svého penzionování v roce 1899. Seminář byl dle stanovených podmínek zastoupen dvěma profesory s čistě formálním rozdělením kompetencí podle specializace: starší německý jazyk a literaturu do 16. století zaštil Johann Kelle a novější německý jazyk a literaturu převzal Ernst Martin, který zastupoval s germánskou filologií zároveň také anglistiku a romanistiku. Podle formálního rozdělení obou oddělení germánského semináře obsahovala cvičení staršího oddělení gótskou, starohornoněmeckou, starosaskou a středohornoněmeckou literaturu a jazyk. Cvičení novějšího oddělení se vztahovala na období od 16. století až do současnosti. Předmět cvičení tvořily četby a interpretace děl, diskuse nad problémy dějin literatury a jazyk a také jazyková a metrická cvičení. Obsahová náplň přednášek a seminářů se zásadně nezměnila, s druhou profesurou se rozšířila nabídka a navýšil se zejména počet vypisovaných seminárních cvičení.²⁴ V Praze ovšem neproběhlo rozdělení oboru po vídeňském vzoru, kde byla profesura staršího německého jazyka a literatury striktně oddělena od profesury novějšího německého jazyka a literatury, neboť byl v polovině sedmdesátých let ještě nedostatek odborníků výhradně zaměřených na novější německý jazyk a literaturu. Protože se nově příchozí řádný profesor Ernst Martin nezabýval výlučně novějším německým jazykem a literaturou, zastupovali oba profesoři Kelle i Martin ve svých přednáškách a seminářích celý obor, tzn. pedagogická činnost obou ředitelů zahrnovala cvičení z góštiny, historické gramatiky němčiny, novější německý jazyk a také výklad starších a novějších dějin německé literatury (Vodrážková-Pokorná, 2007, s. 64–65).

Výuka v semináři Johanna Kelleho ke staršímu německému jazyku a literatuře, které byly obsahově členěné podle periodizace vývoje jazyka, patřila nejdříve výkladu k vývoji jazyka v daném období včetně popisu regionálních variet. Na charakteristiku navazovala rozprava o písemných památkách dané doby, na které se podíleli všichni seminaristé. Pak následovala práce s vybranými druhy textů, které byly analyzovány z jazykově historického hlediska včetně otázky míry jazykové homogenity textu a vlivu jiných regionálních variet na jazyk textu.²⁵ Kelleho výuka staršího německého jazyka a literatury se týkala gótské, starohornoněmecké a středohornoněmecké

23 K okolnostem příchodu Ernsta Martina do Prahy viz tamtéž, s. 163–167. Dále srov. Toischer (1910/1911, s. 269–277).

24 K náplni výuky germánského semináře viz AUK, Ordnung der Vorlesungen der k. k. Universität zu Prag, 1874/75–1882.

25 NA, MKV/R, sign. 5A Prag Philosophie (1882–1919) inv. č. 20, karton 124–126: Seminare in genere.

gramatiky, interpretace starohornoněmeckých památek a dějin starší německé literatury. V oblasti novějšího německého jazyka a literatury se Kelle věnoval novohornoněmecké gramatice a dějinám literatury od Klopstocka po Goetha.²⁶ Ve výuce Kelle vycházel na univerzitě tradičně z metodiky svých učitelů a zakladatelů oboru, na které za celou dobu svého více než čtyřicetiletého působení na univerzitě navzdory vývoji jazykovědy a jejím novým směrům vytrvale lpěl:

„Starogramatikem byl tehdáž tolikéž Johann Kelle, germanista pro jazyk a starší literaturu německou [...] na univerzitě pražské. [...] Že Kelle zůstal úplně nedotčen novými proudy lingvistického nazírání a posuzování, to dokázal hned v úvodě svého čtení o gotské mluvnici, které začínal Grimmovým trojúhelníkem samohláskovým [...] (Janko, 1939, s. 164).

„Ještě [tzn. v době pražského působení; pozn. L. V.] si Kelle uchovává několik zažloutlých listů papíru, na které Schmeller [= Kelleho profesor v Mnichově] zapisoval jemnými tahy písma z dřívějších časů nejrůznější gótské, starohornoněmecké a starosaské formy — skromná a učební pomůcka z lepší doby, kdy ještě neexistovaly žádné taháky, které studentovi uzavřely cestu ke zdrojům učení“ (von Kraus, 1907/1908, s. 388).

Martinův seznam přednášek zahrnoval od letního semestru 1874 do zimního semestru 1877/78 široké spektrum germánské filologie včetně anglosaské a skandinávské literatury, např. německé dějiny literatury od nejstarší doby do současnosti, epos *Píseň o Nibelunzích*, interpretaci rytířské poezie Walthera von der Vogelweide a také anglosaského *Beowulfa*, skandinávskou *Eddu* nebo anglickou historickou gramatiku. Ve svém oddělení germanistického semináře vedl cvičení k novější německé literatuře, např. k Lessingově dílu, Schillerovým estetickým spisům, ale i k německým středověkým textům.²⁷

4.1 PRAŽSKÉ GERMANISTICKÉ INTERMEZZO ERNSTA MARTINA

Ernst Martin²⁸ působil na pražské univerzitě pouze tři roky, ale přesto zanechal znatelnou stopu v dějinách pražské germanistiky, a to nejen jako jeden z prvních ředitelů germánského semináře, ale také svým zájmem o německy psanou středověkou literaturu z českých zemí, který probudil i u svých žáků.

Martinovo počáteční nadšení z příchodu do Prahy spojené s působením v nově založeném semináři i s očekáváním rozvoje vědecké a ediční činnosti, které se chtěl

26 AUK, *Ordnung der Vorlesungen der k. k. Universität zu Prag, 1874-1877/78*.

27 V akademickém roce 1875/76 převzal Ernst Martin vedení francouzsko-anglického semináře, kde se zaměřil na cvičení z historické gramatiky angličtiny a skandinávských jazyků. K Martinově výuce na pražské univerzitě viz Toischer (1910/1911, s. 271). Dále srov. AUK, *Ordnung der Vorlesungen der k. k. Universität zu Prag, 1874-1877/78*.

28 Ernst Martin studoval v Jeně, Bonnu a Berlíně, kde v roce 1862 získal doktorát. V roce 1863 se stal gymnaziálním profesorem a v letech 1866-68 působil jako soukromý docent

i nadále intenzivně věnovat, se změnilo již během prvního roku. Ernst Martin badatelsky tíhl — stejně jako Johann Kelle — spíše ke staršímu německému jazyku a literatuře, ale po vzájemné domluvě obou ředitelů semináře byl připravený převzít ve větší míře novější německý jazyk a literaturu, ke kterým se připojila také výuka anglického jazyka a literatury. Už v roce 1875 si stěžoval u přítele Wilhelma Scherera na pedagogickou i organizační zátěž, které je vystaven v souvislosti s vedením obou oborů, a také na nemožnost věnovat se smysluplně vědecké práci a pokračovat v ní. Zklamáním pro něho byli i studenti, kteří se z převážné většiny snažili vyhnout náročným filologickým pracím a opouštěli jeho semináře, když po nich požadoval spolupráci. K tomu se přidružily i osobní problémy, kdy jeho manželka, rodilá Alsasanka, těžce snášela odloučení od své domoviny (Tvrdlík — Vodrážková, 2006, s. 164–165). Proto se Ernst Martin začal poměrně brzy poohlížet po jiném místě.

I přes obtíže, se kterými se Ernst Martin během svého pražského působení v letech 1874–1877 potýkal, založil v roce 1876 ediční řadu zaměřenou na německy psané středověké písemné památky z Čech *Bibliothek der mittelhochdeutschen Literatur in Böhmen* (1876n.), kterou zamýšlel „nastínit dějiny německé literatury [...] na území Čech z doby středověku [...] a zachytit historickou podobu jazyka Němců v Čechách“ (Martin, 1877/78, s. 20). Svým edičním záměrem zároveň podnítil svoje studenty a širší německojazyčnou veřejnost k tomu, aby se zajímali o německou středověkou literaturu.

„Tu se Martin pustil do zkoumání tohoto tématu. Nejdříve vyhledával, co bylo uvedeno v knihách o starší německé literatuře z Čech a potom pojal plán důkladně prozkoumat a zpřístupnit tato stará německá díla prostřednictvím svých žáků. K seminářům v posluchárnách univerzity se připojily privátní kondice v bytě profesora. Pravidelní spolupracovníci semináře obdrželi pozvání, aby k němu [= E. Martinovi; pozn. L. V.] každé pondělí večer docházeli [...]. Počet účastníků semináře však dosáhl v té době sotva tuctu a počet návštěvníků „pondělků“ se pohyboval kolem 8 až 10. Shromažďovali se v pracovně pana profesora [...], potom následovala učená diskuse [...], která se přirozeně týkala široké škály témat a probíhala zcela neformálně“ (Toischer, 1910/1911, s. 273).

Jako hlavní editor vedl Ernst Martin první dva svazky ediční řady a vydání třetího svazku stihl naplánovat ještě před svým odchodem do Štrasburku. Na ediční řadě spolupracovali s Ernstem Martinem nejnadanější žáci z jeho semináře — Johann Knieschek (1856–1891), pozdější profesor němčiny na libereckém gymnáziu,

v Heidelbergu. V roce 1872 se stal řádným profesorem na univerzitě ve Freiburgu, 1874 v Praze a 1877 ve Štrasburku. Vědecky se zabýval raně a vrcholně středověkou německou literaturou (např. *Bemerkungen zur Kudrun*, 1867; *Kudrun*, 1872, 1902, *Wolfram von Eschenbach, Parzival. Titul*, 2 sv., 1900–1903) a výzkumem nářečí, zvláště v oblasti Alsatka (*Wörterbuch der elsässischen Mundarten*, 2 sv., 1899–1907). K biografii a bibliografii Ernsta Martina srov. Baur (2003, s. 1162–1164). Dále srov. Nagl — Zeidler (1930, s. 77–78) a Tvrdlík — Vodrážková (2006, s. 163–167).

a Wendelin Toischer (1855–1922), od roku 1909 profesor pedagogiky na německé univerzitě v Praze:²⁹

„Měl jsem zvláštní štěstí, že doba mého studia spadala právě do let, kdy Martin učil v Praze. Byla to radost učit se pod jeho vedením. Studium nám zrovna neulehčoval; museli jsme napnout všechny síly, abychom vyhověli jeho požadavkům. Ale přece nepožadoval nic, co by se nedalo zvládnout. Že by nás jeho přednášky zavedly do přílišné šířky tématu, jsme se také nedomnívali. Ve střední horní němčině, kterou příležitostně (podle Jacoba Grimma) označoval za každodenní chleba germanistů, spočívalo těžiště celého studia a tady byly také pro řadu jeho studentů určeny speciální práce“ (Toischer, 1910/1911, s. 272).

Společně se svým profesorem tak položili germanističtí seminaristé pevné základy k poznání a výzkumu německy psané středověké literatury z Čech. Ediční řadu zahájil v roce 1876 prvním svazkem *Wilhelm von Wenden. Ein Gedicht von Ulrich von Eschenbach* ve svých 21 letech Wendelin Toischer, který byl — jak uvedl v předmluvě k edici — k volbě tématu inspirován svým profesorem Ernstem Martinem (Toischer, 1876, s. XXIV).³⁰ Další svazek ediční řady věnovaný skladbě *Oráč z Čech* vydal a se staročeskou skladbou *Tkadleček* porovnal Toischerův spolužák z Martinova semináře Johann Knieschek v roce 1877 (*Der Ackermann aus Böhmen, herausgegeben und mit dem tschechischen Gegenstück Tkadleček verglichen von J. K.*, sv. 2, 1877).

Ernst Martin strávil na pražské univerzitě sedm semestrů. Když se mu v roce 1876 s odchodem Wilhelma Scherera ze Štrasburku do Berlína naskytla příležitost ke změně působiště, byl pevně rozhodnutý Prahu opustit. Díky dlouholetému přátelství a vynikajícímu doporučení Wilhelma Scherera dostal E. Martin v roce 1877 profesorské místo ve Štrasburku, kde zůstal až do své smrti v roce 1910.³¹

5. GERMANISTICKÝ SEMINÁŘ DO POČÁTKU 80. LET

Trend vývoje německé filologie a obsahová náplň studia na pražské univerzitě do roku 1882 odpovídaly směrům výzkumu a výuky jazyka a literatury v německých i rakouských zemích. Těžiště výuky spočívalo ve starší filologii, především v interpretacích raně a vrcholně středověkých literárních památek z jazykovědné i literárněvědné perspektivy.

Po Martinově odchodu zůstala druhá profesura i přes veškerou snahu fakulty o získání a jmenování dalšího zástupce novějšího německého jazyka a literatury do

²⁹ K Wendelinu Toischerovi a zhodnocení jeho přínosu německé středověké literatuře srov. Bok (2006, s. 45–58).

³⁰ K Toischerově bibliografii srov. Bok (2006, s. 215–218).

³¹ K odchodu Ernsta Martina z Prahy srov. Tvrdík — Vodrážková (2006, s. 165). Dále viz Baur (2003, s. 1162–1164).

r. 1883 neobsazena.³² Vedle Johanna Kelleho, který seminář dál vedl a pokračoval ve výuce v jejím plném rozsahu staršího a novějšího německého jazyka a literatury, působil na pražské germanistice také Hans Lambel (1842–1921). Tento Hornorakušan se připojil ke Kellemu a Martinovi v roce 1875 a ještě v témže roce se v době pražského působení Ernsta Martina habilitoval docentem středohornoněmeckého a novohornoněmeckého jazyka a literatury.³³ I když byl považován především za odborníka na starší německý jazyk a literaturu,³⁴ vyučoval po Martinově odchodu v souladu s oborem habilitace také novější německý jazyk a literaturu. Zatímco se v oblasti staršího německého jazyka a literatury věnoval středohornoněmecké gramatice a vrcholně středověké rytířské poezii (zejména Waltherovi von der Vogelweide, Wolframovi von Eschenbach, Gottfriedovi von Straßburg), zaměřil se v rámci novějšího jazyka a literatury na 18. a 19. století, zejména na osobnosti Lessinga, Goetha a Herdera a na interpretace jejich děl. S ohledem na jeho odborné zájmy, které zahrnovaly také dialektologii,³⁵ se část výuky týkala německých nářečí.³⁶

Každý posluchač byl jím „vtažen do chodu vědy se vši její německou důkladností a německou pedanterií, kterou jsme zvláště pociťovali při citování stránek nebo řádek. Tak interpretoval Fausta nebo Walthera von der Vogelweide, tak interpretoval za systematické spolupráce posluchačů Meiera Helmbrechta, takový byl ve svých přednáškách, které zahrnovaly celou oblast německé literatury [...], takový byl ve svých tištěných pracích,“ vzpomínal na Hanse Lambela jeho žák Arnošt Kraus (Kraus, 1921, s. 3).

32 Vzhledem k nedostatku odborníků na novější německý jazyk a literaturu, který přetrvával až do počátku osmdesátých let, usilovala Praha o rozdělení původní řádné profesury pro germanistiku a anglistiku, a to na jednu mimořádnou profesuru novějšího německého jazyka a literatury a jednu mimořádnou profesuru anglistiky. Teprve v roce 1883 se s novou generací vystudovaných germanistů podařilo personálně obsadit místo pro novější německý jazyk a literaturu, srov. Egglmaier (1994, s. 222) a Vodrážková-Pokorná (2007, s. 80–81).

33 Hans Lambel se měl původně podílet na vedení germánského semináře po získání mimořádné profesury německého jazyka a literatury. Titul mimořádného profesora středohornoněmeckého a novohornoněmeckého jazyka mu byl udělen ale až v roce 1884, kdy už byl ve vedení semináře po boku Johanna Kelleho rakouský germanista a literární vědec Jakob Minor. Na pražské univerzitě zůstal Hans Lambel do svého penzionování v roce 1912. Viz Internationales Germanistenlexikon, sv. 2, Berlin — New York 2003, s. 1049–1050; Tvrdík-Vodrážková (2006, s. 159–162).

34 Po odborné stránce se Hans Lambel zabýval především středověkou literaturou, německými nářečím i v rakouských a českých zemích a také nářeční literaturou (tamtéž).

35 Vydáním plánu výzkumu německých nářečí v českých zemích v roce 1896 (*Plan und Anleitung zu mundartlicher Forschung in Deutsch-Böhmen*, 1896) zahájil H. Lambel ediční řadu zaměřenou na příspěvky k poznání německých nářečí z Čech (*Beiträge zur Kenntnis deutsch-böhmischer Mundarten*), která vycházela pod svým původním názvem v letech 1899–1926 (Vodrážková-Pokorná, 2007, s. 167–170).

36 Srov. AUK, *Ordnung der Vorlesungen der k. k. Universität zu Prag, 1874–1882*.

Vzhledem k překrývání odborných zájmů Ernsta Martina a Hanse Lambela v oblasti starší německé literatury, zejména 13. století, navázal Hans Lambel na svého pražského kolegu nejen ve výuce, ale také se ujal pokračování edice *Bibliothek der mittelhochdeutschen Litteratur in Böhmen*, neboť „je to velmi šťastná myšlenka přehledně sjednotit památky starší německé literatury z Čech do jedné sbírky“ (Lambel, 1876/77, s. 17). Hans Lambel dovedl v roce 1880 k vydání třetí svazek, který ještě inicioval Ernst Martin a editoval jeho žák Anton Benedict (*Das Leben des heil. Hieronymus in der Übersetzung des Bischofs Johannes VIII. von Olmütz*, 1880) a po třináctileté pauze vydal ve čtvrtém a posledním svazku³⁷ edici zpracovanou pozdějším bernským germanistou vystudovaným ve Vídni Samuelem Singerem (1860–1948) *Willehalm. Ein Rittergedicht aus der zweiten Hälfte des dreizehnten Jahrhunderts von Meister von dem Türlin* (1893).

Hans Lambel „pocházel ze starší generace, která byla hrdá na to, že odborně pokrývá celek oboru, a nechtěl se řídit dobře míněnou radou, aby si vybral mezi starou nebo novou němčinou. [...] V oblasti středohornoněmecké a novohornoněmecké literatury byl především filolog; jestli se jednalo o středověkou frašku nebo o nového nářečního autora, musel všemi prostředky metodické kritiky a interpretace dosáhnout úplného porozumění“ (Kraus, 1921, s. 3).

Osobnosti Johanna Kelleho a Hanse Lambela, které reprezentovaly seminář německé filologie do počátku osmdesátých let, ovlivnily nejen institucionální formování a cestu pražské germanistiky, ale byly také pedagogickými autoritami, které seznamovaly s německým jazykem a literaturou na pražské univerzitě mimo jiné budoucí zakladatele oboru a představitele jeho vědecké základny a semináře na české univerzitě.

6. GERMANISTICKÝ SEMINÁŘ PO ROZDĚLENÍ PRAŽSKÉ UNIVERZITY V ROCE 1882

Germanistický seminář uzavřel jednu kapitolu své historie v roce 1882, kdy se rozdělila Karlo-Ferdinandova univerzita v Praze na část německou a českou. Tehdy se rozdělila také cesta semináře německé filologie do dvou větví — německé a české. Původní germánský seminář přešel pod vedením Johanna Kelleho na německou univerzitu a stal se pokračovatelem semináře z roku 1874. Johanna Kelleho doplnil v roce 1883 soukromý docent a odborník na novější německou literaturu Jakob Minor (1855–1912), který byl v roce 1884 jmenován mimořádným profesorem; s jeho příchodem na pražskou univerzitu se konečně po téměř deseti letech rozdělily kompetence zástupců semináře podle specializace na starší a na novější německý jazyk a literaturu. Po Minorově odchodu do Vídně v roce 1885 ho nahradil další znalec novější německé literatury August Sauer (1855–1926), který s Prahou spojil germanistickou dráhu až do své smrti v roce 1926.

³⁷ Od roku 1894 vydávali pražští němečtí germanisté novou ediční řadu *Bibliothek deutscher Schriftsteller aus Böhmen*, která na původní Martinovu řadu navázala, i když už nezahrnovala pouze německou středověkou literaturu. Srov. Vodrážková-Pokorná (2007, s. 176).

Na rozdíl od německé germanistiky stála česká germanistika u svého zrodu až po rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity v roce 1882, kdy bylo na české univerzitě třeba vybudovat chybějící jednotlivé vědecké instituce, mezi které patřila i německá filologie. Od roku 1884 se objevily ve studijním programu přednášky Václava Emanuela Mourka (1846–1911) zaměřené na historickou gramatiku německého jazyka a na dějiny německé literatury. Tento zakladatel české germanistiky byl v letech 1867–1871 žákem Johanna Kelleho³⁸ a pod jeho vlivem se věnoval gótsčině a nejstarším německy psaným písemným památkám.³⁹ U Johanna Kelleho a Hanse Lambela studoval v semináři také další reprezentant české germanistiky — literární vědec a zakladatel germanobohemistiky Arnošt Vilém Kraus (1859–1943). V roce 1888 byl po jmenování Václava Emanuela Mourka mimořádným profesorem založen germanistický seminář (od roku 1889 seminář germánské filologie), neboť podle akademických stanov musel být seminář zastoupen alespoň jedním profesorem (Vodrážková-Pokorná, 2007, s. 85–94). Česká germanistika patřila na pražské univerzitě od osmdesátých let k etablovaným disciplínám s vybudovanou organizační základnou semináře a vymezenými dílčími oblastmi vědeckého výzkumu. Zároveň se prohlubovala emancipace oboru a krystalizovaly jeho domény bádání v rámci zahraničních odborných kruhů.

Po rozdělení pražské univerzity v roce 1882 šly oba germanistické semináře — německý a český — svou vlastní cestou. I když vycházely ze společných kořenů germánského semináře založeného v roce 1874, odlišovaly se — i když ne zcela — profilem vědeckých oblastí a zájmů a také perspektivou, kterou jejich představitelé nahlíželi na německý jazyk a literaturu, zvláště v českých zemích.

PRAMENY

Archiv Univerzity Karlovy (dále AUK),

Filozofická fakulta Německé univerzity (dále FF NU) (1882–1945), sign. R XVII, Německý jazyk a literatura na pražské univerzitě do r. 1915: Žádost o obsazení profesury novějšího německého jazyka a literatury na pražské univerzitě (červenec 1873).

AUK, Ordnung der Vorlesungen der k. k. Universität zu Prag, 1857/58–1882.

Národní archiv (dále NA), Ministerstvo kultury a vyučování (dále MKV/R), sign. 5A Prag Philosophie (1882–1919) inv. č. 20, karton 124–126: Seminare in genere.

38 Václav Emanuel Mourek navštěvoval u Johanna Kelleho např. středohornoněmeckou gramatiku (*Mittelhochdeutsche Grammatik*, ZS 1867/68), gótskou gramatiku (*Gothische Grammatik*, LS 1868) nebo interpretaci Ulfilova gótského překladu bible (*Interpretation des Ulfilas*, ZS 1868/69). AUK, Ordnung der Vorlesungen an der k. k. Universität zu Prag: ZS 1867/68 — LS 1871.

39 Václav Emanuel Mourek obhájil v roce 1883 disertační práci vedenou Johannem Kellem *Die althochdeutschen Glossen im St. Galler Codex Nr. 292 und in dem aus St. Peter stammenden Codex zu Carlsruhe* (tiskem již 1873 v první a druhé výroční zprávě českého gymnázia v Budějovicích), srov. Vodrážková-Pokorná (2007, s. 258–259).

LITERATURA

- BAUR, G. W. (2003): Ernst Martin. In: Ch. KÖNIG et al. (eds.), *Internationales Germanistenlexikon*. Sv. 2, Berlin — New York: de Gruyter, s. 1162–1164.
- БОК, В. (2006): Wendelin Toischer — ein halb vergessener Germanist. In: M. TVRDÍK, — L. VODRÁŽKOVÁ-POKORNÁ (eds.), *Germanistik in den böhmischen Ländern im Kontext der europäischen Wissenschaftsgeschichte (1800–1945)*. Wuppertal: ARCO Verlag, s. 45–58, s. 215–218 (bibliografie W. Toischer).
- BONK, M. (1995): *Deutsche Philologie in München. Zur Geschichte des Faches und seiner Vertreter an der Ludwig-Maximilians-Universität vom Anfang des 19. Jahrhunderts bis zum Ende des zweiten Weltkrieges* (Münchener Universitätschriften, vyd. L. Boehm, sv. 16). Berlin: Duncker & Humblot.
- BURKHARDT, U. (1976): *Germanistik in Südwestdeutschland. Die Geschichte einer Wissenschaft des 19. Jahrhunderts an den Universitäten Tübingen, Heidelberg und Freiburg*. Tübingen: Mohr.
- Die deutsche Karl-Ferdinands-Universität in Prag unter der Regierung seiner Majestät des Kaisers Franz Josef I.* Prag: Verlag der J. G. Calve'schen k. u. k. Hof- u. Universitätsbuchhandlung 1899.
- EGGLMAIER, H. H. (1981): Der Unterricht in deutscher Sprache und Literatur an den Universitäten und Lyzeen der habsburgischen Erblande bzw. der Donaumonarchie vor der Universitätsreform. In: W. HÖFLECHNER (ed.), *Beiträge und Materialien zur Geschichte der Wissenschaften in Österreich*. Graz: Akademische Druck- und Verlags-Anstalt, s. 361–411.
- EGGLMAIER, H. H. (1994): Entwicklungslinien der neueren deutschen Literaturwissenschaft in Österreich in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts und zu Beginn des 20. Jahrhunderts. In: J. FOHRMANN — W. VOSSKAMP (eds.), *Wissenschaftsgeschichte der Germanistik im 19. Jahrhundert*. Stuttgart — Weimar: J. B. Metzler, s. 204–235.
- Ernst Martin. In: M. TVRDÍK, — L. VODRÁŽKOVÁ-POKORNÁ (eds.), *Germanistik in den böhmischen Ländern im Kontext der europäischen Wissenschaftsgeschichte (1800–1945)*. Wuppertal: ARCO Verlag, 2006, s. 163–167.
- Hans Lambel. In: M. TVRDÍK — L. VODRÁŽKOVÁ-POKORNÁ (eds.), *Germanistik in den böhmischen Ländern im Kontext der europäischen Wissenschaftsgeschichte (1800–1945)*. Wuppertal: ARCO Verlag, 2006, s. 159–162.
- HERMAND, J. (1994): *Geschichte der Germanistik*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt.
- JANKO J. (1939): Ze studijních vzpomínek. *Časopis pro moderní filologii*, 25, s. 160–165, 307–312, 355–354.
- Johann Kelle. In: *Almanach der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, roč. 59, 1909, s. 351–358.
- KELLE, J. (1856): *Otfrids von Weissenburg Evangelienbuch. Text und Einleitung*. Sv. I, Regensburg: G. Joseph Manz.
- KOLK, R. (1994): Liebhaber, Gelehrte, Experten. Das Sozialsystem der Germanistik bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts. In: J. FOHRMANN — W. VOSSKAMP (eds.): *Wissenschaftsgeschichte der Germanistik im 19. Jahrhundert*. Stuttgart — Weimar: J. B. Metzler, s. 48–114.
- KOSCH, W. (1978): Richard Adolf Gosche. In: *Deutsches Literatur-Lexikon: biographisch-bibliographisches Handbuch*. Bern: A. Francke, s. 611.
- KRAUS, A. (1921): Hans Lambel. *Prager Presse*, 30. 12., s. 3.
- KRAUS, C. von (1907/08): Johann von Kelle. Zu seinem achtzigsten Geburtstage. *Deutsche Arbeit*, 7, č. 6, s. 388–392.
- MARTIN, E. (1877/78): Die deutsche Literatur Böhmens im Mittelalter. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 16, č. 1, s. 20–33.
- MEVES, U. (1994a): Zur Namensgebung >Germanist<. In: J. FOHRMANN — W. VOSSKAMP (eds.), *Wissenschaftsgeschichte der Germanistik im 19. Jahrhundert*.

- Stuttgart — Weimar: J. B. Metzler, s. 25–47.
- MEVES, U. (1994b): Zum
Institutionalisierungsprozeß der
Deutschen Philologie. Die Periode der
Lehrstuhllerrichtung. In: J. FOHRMANN —
W. VOSSKAMP (eds.), *Wissenschaftsgeschichte
der Germanistik im 19. Jahrhundert*. Stuttgart —
Weimar: J. B. Metzler, s. 115–203.
- NAGL, J. W. — ZEIDLER, J. (1930): *Deutsch-
Österreichische Literaturgeschichte. Ein
Handbuch zur Geschichte der deutschen Dichtung
in Österreich-Ungarn*. Sv. 3 — Von 1848 bis
1890, Wien: Carl Fromme.
- PETRAŇ, J. (1983): *Nástin dějin Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy v Praze (do roku 1948)*.
Praha: Univerzita Karlova.
- POKORNÁ, L. (2005): Zur
Wissenschaftsgeschichte der Germanistik
im 19. Jahrhundert: Die Anfänge der
germanistischen Laufbahn Johann Nepomuk
Kelles. In: *Acta Universitatis Carolinae —
Philologica* 3, 2001, *Germanistica Pragensia*
XVIII, Praha: Univerzita Karlova v Praze,
s. 103–110.
- RED. (2003): Hans Lambel. In: Ch. KÖNIG et al.
(eds.), *Internationales Germanistenlexikon*. Sv. 2,
Berlin — New York: de Gruyter, s. 1049–1050.
- RZACH, A. (1908/1909): Seminare und Institute
der humanistischen Disziplinen an der
philosophischen Fakultät der deutschen
Universität in Prag. *Deutsche Arbeit*, 8, č. 3,
s. 237–243.
- TOISCHER W. (1876): *Wilhelm von Wenden. Ein
Gedicht von Ulrich Eschenbach*. [Bibliothek der
mittelhochdeutschen Litteratur in Böhmen,
sv. I], Prag: Verlag des Vereins.
- TOISCHER, W. (1910/1911): Ernst Martin.
*Mitteilungen des Vereines für Geschichte der
Deutschen in Böhmen*, 49, č. 3, s. 269–277.
- TVRDIK, M. — VODRÁŽKOVÁ-POKORNÁ, L.
(eds.) (2006): *Germanistik in den böhmischen
Ländern im Kontext der europäischen
Wissenschaftsgeschichte (1800–1945)*.
Wuppertal: ARCO Verlag.
- VODRÁŽKOVÁ-POKORNÁ, L. (2007): *Die Prager
Germanistik nach 1882. Mit besonderer
Berücksichtigung des Lebenswerkes der bis 1900
an die Universität berufenen Persönlichkeiten*.
Frankfurt/M. — Berlin — Bern —
Bruxelles — New York — Oxford — Wien:
Peter Lang.
- WENGEL, P. (2003): Johann Nepomuk von Kelle.
In: Ch. KÖNIG et al. (eds.), *Internationales
Germanistenlexikon*. Sv. 2, Berlin — New York:
de Gruyter, s. 910–911.
- WIESINGER, P. — STEINBACH, D. (2001):
*150 Germanistik in Wien. Außeruniversitäre
Frühgermanistik und Universitätsgermanistik*.
Wien: Praesens.

Lenka Vodrážková | Ústav germánských studií FF UK |
nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1
ORCID ID: 0000-0003-3984-385X
e-mail: lenka.vodrazkova@ff.cuni.cz